Problémy s používáním písma

Comenia Script

Vážený čtenáři,
tento dokument jsem vytvořil, abych upozornil na problémy s používáním písma Comenia Script ve výuce na základních školách.

Cílem je upozornit na některé negativní jevy související se psaním tímto písmem. Některé zde uvedené připomínky vyplynuly z těchto diskuzí. (klikněte na odkazy níže) na www.grafologickakomora.cz, http://diskuze.rvp.cz nebo na stránce „NE COMENIA SCRIPT – zachraňte psací písmo!!!" (Facebook). Čerpám také z osobních poznatků, které jsem získal na brněnské uměleckoprůmyslové škole.

Tato střední škola mne obohatila i o 3letou výuku písma a o bohatou zkušenost se psaním nespojitých forem psaných písem.

Vycházím i ze své učitelské praxe – výuky typografie, díky které mohu tento dokument obohatit o ukázky problémů v sazbě tiskových písem, které lze aplikovat i na Comenia Script. Většina tvrzení zde uvedená jsou lehce ověřitelná v „písařské" praxi.

10. 10. 2010 *Robert J.*

Dokument lze jako celek volně šířit a kopírovat tiskem. Předpokládám, že text bude doplňován, proto jeho aktuální verzi naleznete na: www.typografie.unas.cz.

Patří Comenia Script do 1. třídy?

O písmu Comenia Script existuje spousta článků. Je nepřehlédnutelné, že se všechny vyjadřují o dobré čitelnosti písma. Svou tvarovou jednoduchostí písmen, které mají vyšší střední výšku na úkor horních a dolních dotahů, působí jako synonymum pro dobrou čitelnost.

Comenia Script je jistě použitelný v sazbě publikací, ale patří do výuky psaní?

Položení této otázky je zásadní pro pochopení celé problematiky. Pokusím se v několika bodech ukázat úskalí při psaní tohoto písma. **Obtížnost Comenia Scriptu** je v dodržení jeho strohých až geometricky konstruovaných linií.

Oproti ostatním nespojitým písmům, které vznikly z potřeby psát, kontrastuje svými jednoduchými a tvarově chudšími tahy. Těmito vlastnostmi se řadí více mezi tisková písma než mezi písma psaná. Z toho pramení i řada problémů s jeho napodobováním při ručním psaní.

Zásadní jsou **dvě oblasti**, které jsou rozhodující pro zavedení Comenia Scriptu ve výuce.

1. Comenia Script a rozvoj jemné motoriky
2. Využitelnost Comenia Scriptu v praxi

1. Comenia Script a rozvoj jemné motoriky

Výuka psaní by měla odpovídat motorickým schopnostem dítěte. Rozvoj psacích dovedností souvisí s rozvojem kreslení. Obě disciplíny by měly vycházet ze správného držení pera při správně uvolněném zápěstí ruky.

U běžného **spojitého písma** je tah plynulý a přirozený, lze cvičením ruku v zápěstí patřičně uvolnit. V ranném věku, kdy dítě kreslí tzv. čmáranice, jsou přirozené spíše delší tahy, které při správném držení psacího nástroje zápěstí uvolní.

← Obrázek ukazuje nácvik kruhu, kdy po uvolnění v zápěstí opisuje ruka elipsu se sklonem. Tento sklon je ideální pro delší tahy v písmu. Jeho úhel může být částečně eliminován natočením podložky papíru..

Podle vlastních zkušeností je u **nespojitého písma**, jako je Comenia Script, problém s uvolněním ruky v zápěstí. Krátké tahy a časté zvedání pera z podložky jen ztěžuje plynulost psaní a ruka se nestačí uvolnit. Nácvik je těžší a povede ke strnule provedeným tahům. Z tohoto pohledu není Comenia Script vhodný pro nácvik psaní v 1. třídě.

Podíváme-li se na nácvik kruhu (obrázek výše), má elipsa **pravostranný sklon**, který je přirozený u dětí používající pravou ruku. Klasické spojité písmo dovolí žákům psát text téměř souvislým tahem a ruka se tak lépe uvolní.

→ Děti se snaží kopírovat vzor písma Comenia Script (Lidové noviny, 27. září 2010). Dojde u žáka k samovolnému přizpůsobení sklonu písma, když bude vzor v písance stojatý?.

Naopak nespojitý Comenia Script učí děti **strnulosti** při psaní a vede ke špatným návykům omezující rozvoj jemné motoriky a může být ve přirozeném vývoji dítěte krokem zpět. Vše se promítá do hodin i výtvarné výchovy, která nemůže svou dotací hodin řešit tuto problematiku.

2. Využitelnost Comenia Scriptu v praxi

Druhou zásadní otázkou je praktické uplatnění písma. Princip nespojitého psaní nedovoluje ani trénovanému pisateli příliš zrychlovat a ruka se dříve unaví. Pokud přihlédneme k této skutečnosti, je využití Comenia Scriptu velmi omezené. Podobné písmo obvykle používám ke psaní při slavnostních příležitostech. Skoro by se dalo říct, že v době, kdy veškerá komunikace probíhá výměnou dat jako jsou e-maily, SMSky nebo formuláře, se bez znalosti psaní podle konkrétního vzoru docela obejdeme. Chápeme-li výuku psaní také jako trénink jemné motoriky, je zcela na místě **podřídit** tomu i typ písma.

3. Psaní písmem Comenia Script

Comenia Script lze brát jako jednu z alternativ pro psaní v pozdějším věku. Zde jsou popsána některá úskalí, která jsou typická pro nespojitá písma.

a) Čitelnost

Člověk není psací stroj. Každému čas od času ujede písmeno jinam, než by chtěl. Protože nespojité písmo má mezery mezi písmeny, je nutná k psaní znaků **větší koncentrace**.

Problémy jsou u písmen neležících na řádku, písmen v nesprávné velikosti, písmen, které se slévají, nebo při rozlišení mezer uvnitř slova a mezi slovy.

Y × y Ypsilonka × ypsilonka
U × u Upsalla × upsalla
V × v Volyně × volyně
Č × č Čepek × čepek
S × s Karlova Studánka ×
× Karlova studánka

↑ Velká a malá abeceda má velmi podobné tvary znaků. Při psaní může dojít k nechtěné záměně.

d × a mdlo × malo
j × i Koljo × Kolio
h × n stahovat × stanovat
cl × d clít × dít
rn × m Eva Farna × Eva Fama
ol × d rozloučím × rozbučím
y × v, Cj × G

↑ Horní a dolní dotahy jsou u Comenia Scriptu málo výrazné. Při špatném nasazení svislého tahu u písmene „a" hrozí záměna s písmenem „d". U psaní písmen „i", „j", „h", „n", „v", nebo „y" se vyskytuje stejný problém.

Sjeď mezi lo uky,
tam se rozlo učíme
Tvá Vi dina

↑ Dvojice písmen „r" a „n", „o" a „l" nebo „C" a „j" jsou při psaní „natěsno" tvarově téměř shodné s jinými písmeny.

Comenia Script A – řez písma se serify (ukázka dole).
Comenia Script B – řez písma bez serifů (ukázky na protější straně).
Comenia Script universal – písmo, kde se prolínají oba řezy. Obsahuje jen písmena české abecedy a číslice pro potřebu testování písma v 1. třídách na ZŠ.

Jak otestovat zastoupení znaků v písmu na www.stormtype.com?
Na straně 6 jsou tři hypertextové odkazy, které vedou na stránky prodejce. Podle zvoleného řezu umožňují zobrazit Vámi napsaný text, který vložíte do textového pole (šedý rámeček pod vzorníkem). Tak si lze otestovat skutečnou existenci všech znaků v písmu. Znaky lze vkládat i přes schránku (ve Windows např. z Mapy znaků).

V davky
Jako žena se snažím od dávat všem stresovým situacím. Dnes mne trochu nevyšly v davky, ale co na tom.

Když byste uslyšeli jméno jako "Ma má", tak na sebevědomí vám to nepřidá. Když jsem pak byla tázána, co je to za ptáka, sama nevím, proč jsem zav dala k pobavení všech osudnou větu. "Je to ka-kalo us ušatý!". To, že jsem byla už sedmkrát v daná, znamenalo, že tuto trapně lo udící snahu o pozornost už nikdo neocení.

Ma mě jsem se pak pokoušela vysvětlit svůj omyl. Doma si jen povzdechli: "To je bi da!!!"

→ Texty se můžou stát zábavnější. Problém by mohl nastat v úředních dokumentech. Úředníci naštěstí mají pochopení pro elektronickou výměnu dat.

b) sady znaků u řezů rodiny písem Comenia (živé odkazy↓)

1. www.stormtype.com/typefaces-fonts-shop/typefaces-804-comenia-script-a
2. www.stormtype.com/typefaces-fonts-shop/typefaces-805-comenia-script-b
3. www.stormtype.com/typefaces-fonts-shop/typefaces-893-comenia-serif-pro

První dva odkazy jsou k řezům Comenia Scriptu R. Lencové a třetí odkazuje na řez Comenia Serif Fr. Štorma. U písma Comenia Script je sada znaků velmi omezená. Například ve výuce geometrie bude potřeba k popisu úhlu **řecká abeceda**. Žádný řecký znak se v písmu nevyskytuje. Budou se α, β, γ, δ nebo ε dodatečně vymýšlet? Nebude β (beta) vypadat stejně jako ß (německé ostré s)?

ß „Ostré s" v písmu.

Původní myšlenka navrhnout písmo univerzálně použitelné ve výuce není dotažená do konce. Oba řezy písma Comenia Script působí jako nedodělek i z pohledu k ostatním řezům Fr. Štorma, kde řecká abeceda naopak je (viz odkazy výše, návod naleznete na straně 5).

A B B C D D E E F F G H I J K L M N O P P Q R R R
S T U V W X Y Z Á Ă Â Ä À Ą Å Ã Ć Č Ĉ Ċ Ç Ď Đ
É Ě Ê Ë Ė È Ē Ę Ê Ë Ė È Ē Ę Ě É Ě Ğ Ĝ Ģ Ġ Ĥ Ħ Í Ǐ Î Ï
İ Ì Ĭ Į Ĩ Ɨ Ĵ Ķ Ĺ Ľ Ļ Ŀ Ł Ń Ň Ņ Ñ Ó Ŏ Ô Ö Ò Ő Ō Õ
Ŕ Ř Ŕ Ř Ŗ Ś Š Ş Ŝ Ș Ŧ Ť Ţ Ú Ŭ Û Ü Ù Ű Ū Ų Ů Ũ Ŵ
Ẃ Ẁ Ẅ Ý Ŷ Ÿ Ỳ Ź Ž Ż Æ Ø Ŋ Ð IJ Œ a b c d e f g
h i j k k l m n o p q r s t u v w x y y z
i j k l m n o p q r s t u v w x y z n ð ß ij

Znaková sada písma Comenia Script (1. část).

Kde něco chybí, tak jinde nadbývá.

ä à ā ą å ã a á ă â ä à ā ą å ã á ă ç ć č ĉ ċ đ ď đ é ě
ě ê ë ė è ē ę ģ ğ ĝ ģ ġ ĥ ħ í ĺ ǐ î ï ì ī į ı ĵ ķ Í ľ ł ļ İ ł ń ń
ň ň ņ ñ ó ŏ ô ö ò ő ō õ ŕ ř ř ŗ ś š ş ŝ ș ŧ ť ť ț ú ú ŭ û ü
ü ù ű ū ų ů ů ũ µ ŵ ẃ ẁ ẅ ý ŷ ÿ ỳ ý ý ź ż aa ac ác ad
ae áe ao ag aq at ea eat ec ed eg eq ei em en ene et fa
fo fi fr fu fy fl ha he ho ht ka ko ma me mo md mt na
ne no nd ng nt oe ot oi ou oy ov ow ta to ua ue uo ud
ut uq ug ve vet vi we wet wi ſ $ ¢ £ ¥ ƒ € # 0 1 2 3 3
4 4 5 6 7 8 9 ↑ Znaková sada písma Comenia Script (2. část).

Nároky na rukou psané písmo daleko převyšují nároky na jakékoliv písmo, které běžně používáme pro sazbu. Znaky ve vzorníku jsou namixované z obou řezů Comenia Scriptu – písmena jsou jak se serify, tak i bez nich. U nespojitého písma je zvláštním příkladem možnost spojovat dva znaky v jeden celek – ligatura. U ligatury „fi“ (spojení písmen „f“ a „i“) vzniká nový znak, který má svůj význam u digitálních písem. Otázkou je jeho využití v psané podobě, *srov.* písmeno ß („ſ“ a „s“) na straně 9. Podle znakové sady lze spojit z dvojic písmen „k, o, u, t“ v jedno spojité slovo. Tak přece to jde !!!!!!

fi
Ligatura „fi“.

Ve vzorníku jsou tvarově stejné nebo podobné znaky. Například je to velké písmeno „I“ s tečkou, které mají Turci. Možná jde také o „l“ jako „lvo“!

İ
Turecké „İ“.

Existuje ztotožnění národa s písmem?

Určitě ano. To dokládá i současná situace. Ať chceme nebo ne, psací písmo je vnímáno jako svébytný vyjadřovací prostředek, který podléhá přirozenému vývoji. Obávám se však, že přílišná změna by způsobila ztrátu jeho původní charakteru, ke kterému nás váže ryze **osobní vztah**. Tuto skutečnost si uvědomíme v souvislostech, kdy psací písmo již dnes používáme zejména pro svoji vlastní potřebu. Pro výraznou kresebnou odlišnost od tiskových písem ho lze lépe vnímat jako projev člověka, ne stroje.

V psaném písmu lze častěji najít **zdobnější** charakter některých písmen a to je i typické pro skupiny lidí se **společnou identitou** – tedy národy. Tato identita se již dávno vytratila u forem digitálně zjednodušovaných písem.

V digitálním písmu, které má rozsáhlou znakovou sadu, dochází častěji k **tvarové shodě znaků různého významu**. K identifikaci znaků potřebujete znát jejich umístění v tabulce Unicode.

↑ Psací písma vs. „tiskací písma". U běžných digitálních písem vypadají některé znaky stejně a lze je snadno zaměnit. Naopak psací písma si zachovávají tvar kresebně bohatější, dříve až kaligraficky zdobený. I přes neustále zjednodušování tvarů je pro psací písma typická nakloněná kresba spolu s dlouhými kličkami a vlnovkami. Díky tomuto kresebnému vedení ruky je zápěstí při psaní více uvolněné.

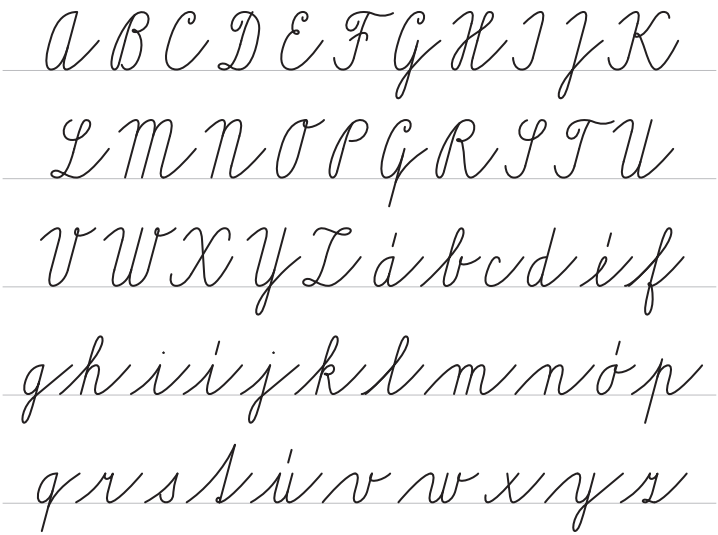

Současný vzor psacího písma.

← „ß“ (ostré s) v psacím písmu. Vzniklo propojením dvou písmen (ſ, z) paných v kurentu (psací písmo oblíbené v německých zemích). Specifický tvar ſ patří tzv. „dlouhému s“. Díky tomuto písmu mají Němci obohacenou abecedu o nový znak, který jejich němčinu odlišuje od ostatních textů. Jakkoliv může být tento znak nečitelný pro zbytek světa, je součástí jejich psaného projevu a o to je i bohatější typografie psaných i tištěných textů.

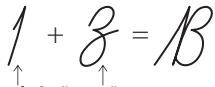

Písmo v dokumentu má velikost 11 bodů.

Při přizpůsobení tisku na papír o velikosti A4 bude velmi dobře čitelné i pro slabozraké.

Protože předpokládám prezentaci informací obsažených v tomto dokumentu na obrazovce monitoru, je formát pro lepší čitelnost nastaven na menší velikost, tj. A6 (105 × 148 mm). Pokud se vám tento text zdá po vytištění příliš velký, tak jste zřejmě nenastavili tisk na skutečnou velikost dokumentu.